

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า หลักความเสมอภาคนั้นมีค่าเป็นถึงหลักกฎหมายทั่วไป (general principle of law) ที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง แนวความคิดเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคนั้นมีที่มาเริ่มแรกจากอิทธิพลทางคริสต์ศาสนา (Christianity) ที่สอนว่ามนุษย์ถูกสร้างขึ้นโดยพระเจ้าและทุกคนเสมอภาคเท่าเทียมต่อหน้าพระเจ้า ตามด้วยแนวคิดทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ (Natural law) ที่เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมามีความเสมอภาคเท่าเทียมกันตามธรรมชาติ ประกอบกับแนวคิดปัจเจกชนนิยม (Individualism) ที่เน้นย้ำความสำคัญในคุณค่าของมนุษย์แต่ละคนและสิทธิของมนุษย์แต่ละคนในฐานะปัจเจกชน และยังถือได้ว่ามีที่มาจากหลักสิทธิมนุษยชน (Human Rights) ที่เชื่อว่ามนุษย์ทั้งหลายเกิดมาอิสระเสรีและเท่าเทียมกันทั้งศักดิ์ศรีและสิทธิ (“All human beings are born free and equal in dignity and rights.”)

แนวความคิดเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคได้วิวัฒนาการจากคำสอน ความเชื่อ และอุดมคติมาสู่การรับรองเป็นลายลักษณ์อักษรปรากฏตามเอกสารสำคัญต่างๆ มากมาย โดยมีวัตถุประสงค์แรกเริ่มในการอ้างเพื่อจำกัดการใช้อำนาจรัฐ เช่น ดังที่ปรากฏในคำประกาศอิสรภาพ ค.ศ. 1776 (The Declaration of Independence) อันเป็นผลมาจากปฏิกริยาทางการเมืองที่บรรดามลรัฐอาณานิคมในทวีปอเมริกาต้องการเป็นเอกราชไม่ยอมขึ้นอยู่กับอังกฤษซึ่งเป็นเมืองแม่อีกต่อไป และดังที่ปรากฏในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 (Declaration des Droits de l'Homme et du Citoyen) อันเป็นผลมาจากปฏิกริยาทางการเมืองที่ราษฎรไม่พอใจชนชั้นผู้ปกครองและนำไปสู่เหตุการณ์ปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศส และภายหลังจากเหตุการณ์สำคัญทั้งสองเหตุการณ์ดังกล่าว หลักความเสมอภาคก็ได้วิวัฒนาการจนมาสู่ยุคที่มีการบัญญัติรับรองหลักความเสมอภาคไว้ในรัฐธรรมนูญต่างๆ เช่น ดังที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญของหลายๆ ประเทศ รวมไปถึงการบัญญัติรับรองไว้ในเอกสารระดับระหว่างประเทศซึ่งมีความสากลอีกหลายฉบับต่อมาด้วยกัน อันเป็นการให้การยอมรับแนวความคิดเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคและเป็นการให้การรับรองคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนภายใต้หลักความเสมอภาคอย่างเป็นรูปธรรมในที่สุด

สำหรับความหมายของหลักความเสมอภาคนั้น ได้มีการให้ความหมายไว้อย่างกว้างขวาง เช่น หลักความเสมอภาคคือหลักพื้นฐานของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หลักพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย หลักพื้นฐานของเสรีภาพ หลักพื้นฐานของความยุติธรรม เพราะความเสมอภาคเป็นหลักการทำให้มีการปฏิบัติต่อบุคคลอย่างเท่าเทียมกันหรือไม่เลือกปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม ความเสมอภาคเท่าเทียมนี้เป็น “ความเสมอภาคในกฎหมาย” ซึ่งมีความหมายครอบคลุมเพียงว่า บุคคลมีสิทธิหน้าที่ในทางกฎหมายเช่นเดียวกับบุคคลอื่น และความเสมอภาคในกฎหมายนี้อาจเป็นทั้งสิทธิและหน้าที่หรือภาระ ความเสมอภาคในที่นี้จึงไม่ได้มีความหมายครอบคลุมไปถึงว่าบุคคลจะต้องมีความเสมอภาคในการมีวัตถุประสงค์ของ และนอกจากนี้ หลักความเสมอภาคยังยอมรับให้มีการปฏิบัติที่แตกต่างกันในสถานการณ์ที่แตกต่างกันได้ โดยจะต้องมีเหตุผลที่อธิบายได้ถึงความแตกต่างนั้น และยอมรับให้มีการปฏิบัติที่แตกต่างกันเพื่อความ เป็นธรรมหรือที่เรียกว่าการเลือกปฏิบัติที่เป็นธรรมได้ โดยจะต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนร่วม ทั้งนี้ การปฏิบัติที่แตกต่างกันทั้งสองกรณีดังกล่าวจะต้องเป็นการปฏิบัติที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกฎหมายด้วย ดังนั้น หลักความเสมอภาคจึงยังหมายถึงหลักการที่ควบคุมไม่ให้รัฐใช้อำนาจอย่างอำเภอใจและเป็นหลักการที่นำมาใช้ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐว่าได้กระทำไปโดยสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายแล้วหรือไม่อีกด้วย

ประเภทของหลักความเสมอภาคแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ หลักความเสมอภาคทั่วไปและหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง โดยหลักความเสมอภาคทั่วไป หมายถึง สิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลทุกคนที่อาจกล่าวอ้างกับการกระทำใดๆ ของรัฐเพื่อเรียกร้องไม่ให้รัฐใช้อำนาจอย่างอำเภอใจ ส่วนหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง หมายถึง หลักความเสมอภาคที่ใช้เฉพาะภายในขอบเขตเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นการเฉพาะ เช่น หลักความเสมอภาคของหญิงและชาย ส่วนหลักเกณฑ์ของหลักความเสมอภาคนั้น มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาอยู่ว่า สิ่งที่เหมือนกันย่อมได้รับการปฏิบัติที่เหมือนกันหรือไม่แตกต่างกัน ในขณะที่สิ่งที่ไม่เหมือนกันย่อมได้รับการปฏิบัติที่ต่างกันหรือแตกต่างกัน แต่ก็มีการยกเว้นอยู่บ้างที่ยอมให้มีการเลือกปฏิบัติได้โดยไม่ถือเป็นการขัดต่อหลักความเสมอภาคหรือที่เรียกว่าการเลือกปฏิบัติที่เป็นธรรม หากการเลือกปฏิบัตินั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หรือเป็นไปเพื่อมุ่งลดความเหลื่อมล้ำ

ในระดับระหว่างประเทศ หลักความเสมอภาคได้รับการบัญญัติรับรองไว้ในเอกสารระดับระหว่างประเทศอยู่หลายฉบับด้วยกัน มีการกำหนดกลไกในการให้ความคุ้มครองแก่ความเสมอภาค (equality) และการห้ามเลือกปฏิบัติ (non-discrimination) โดยองค์กรระหว่างประเทศต่างๆ เช่น โดยองค์การสหประชาชาติ (The United Nations - UN) ภายใต้กฎบัตรสหประชาชาติ (The United Nations Charter) และปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (The Universal Declaration of Human Rights) ซึ่งปฏิญญาสากลนี้ได้นำไปสู่การทำเอกสารสำคัญอีกสองฉบับ คือ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic Social and Cultural Rights) โดยสภาแห่งยุโรป (Council of Europe) ภายใต้อนุสัญญาเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นมูลฐาน (Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms) หรือที่เรียกสั้นๆ ว่าอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (European Convention on Human Rights) พร้อมกำหนดให้มีคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ศาลสิทธิมนุษยชน และคณะกรรมการรัฐมนตรีแห่งสภายุโรป ซึ่งอนุสัญญานี้ได้เป็นแม่แบบให้แก่กฎหมายสิทธิมนุษยชนของสหภาพยุโรป (European Union) อีกหลายๆ ฉบับต่อมา และโดยองค์การแห่งรัฐอเมริกัน (Organization of American States - OAS) ภายใต้กฎบัตรขององค์การแห่งรัฐอเมริกัน (Charter of the OAS) พร้อมกำหนดให้มีคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนระหว่างอเมริกัน (Inter-American Commission on Human Rights) ปฏิญญาแห่งอเมริกันว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของมนุษย์ (The American Declaration of Rights and Duties of Man) และอนุสัญญาสิทธิมนุษยชนอเมริกัน (American Convention on Human Rights) พร้อมกำหนดให้มีศาลสิทธิมนุษยชนระหว่างอเมริกันขึ้นด้วย

การวินิจฉัยข้อพิพาทเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคในระดับระหว่างประเทศ เช่น กรณีที่องค์การพัฒนาเอกชน (NGO) ของแคนาดา ร้องเรียนต่อคณะกรรมการว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของสหประชาชาติว่า การที่เจ้าของบ้านเช่าใช้เงื่อนไขบังคับเรื่องรายได้ขั้นต่ำเพื่อตัดสิทธิไม่ให้ผู้มีรายได้ต่ำได้เช่าอยู่อาศัย จัดเป็นรูปแบบหนึ่งของการเลือกปฏิบัติภายใต้กฎหมายสิทธิมนุษยชนภายในประเทศ โดยคณะกรรมการเห็นว่า การเลือกปฏิบัติของรายได้ในเรื่องที่อยู่จัดเป็นปัญหาสำคัญในแคนาดา ส่งผลให้ศาลสิทธิมนุษยชนภายในของแคนาดาตัดสินว่า เจ้าของบ้านเช่าละเมิดกฎหมายสิทธิมนุษยชนภายในประเทศจากการเลือกปฏิบัติต่อต้นคนยากจน หรือกรณีศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ได้วินิจฉัยข้อพิพาทเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคและได้วางหลักและบรรทัดฐานไว้ในคดี *Barcelona Traction* และในคดี *Namibia* ว่า ความเสมอภาคของปัจเจกบุคคลภายใต้หลักความเสมอภาคและหลักการไม่เลือกปฏิบัตินั้นมีลักษณะที่เรียกว่าเป็น "Jus Cogens" กล่าวคือ มีฐานะเป็นกฎเกณฑ์ทั่วไปแห่งกฎหมายระหว่างประเทศมีลักษณะเป็นกฎหมายเด็ดขาดซึ่งจะละเมิดไม่ได้

สำหรับประเทศฝรั่งเศส หลักความเสมอภาค ถือได้ว่าเป็นหลักที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง หลักความเสมอภาคเป็นหนึ่งในสามของเสรีภาพพื้นฐานของประชาชน อันได้แก่ เสรีภาพ เสมอภาค และภารดรภาพ หลักความเสมอภาคได้รับการบัญญัติรับรองไว้ดังปรากฏใน คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง (Déclaration des droits de l'homme et du citoyen) ลงวันที่ 26 สิงหาคม ค.ศ. 1789 ซึ่งได้ตราขึ้นภายหลังการปฏิวัติใหญ่ของฝรั่งเศสในปี 1789 อันเป็นการประกาศรับรองความเสมอภาคของปัจเจกชนโดยกฎหมาย เพื่อให้ทุกคนได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมและเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย ผู้ปกครองหรือผู้ใช้กฎหมายต้องปฏิบัติและใช้กฎหมายแก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน คำประกาศดังกล่าวได้เป็นต้นแบบของกฎหมายฝรั่งเศสที่ตามมาภายหลังว่า การบัญญัติด้วยบทกฎหมายใดนั้นจะต้องคำนึงถึงและเคารพหลักการแห่งความเสมอภาคที่ประกาศในคำประกาศดังกล่าวด้วย ต่อมาหลักความเสมอภาคยังได้รับการรับรองไว้ในคำปรารภของรัฐธรรมนูญปี 1946 คำปรารภของรัฐธรรมนูญ ปี 1958 และในรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส ค.ศ. 1958 มาตรา 1 ที่บัญญัติรับรองหลักความเสมอภาคว่า “ฝรั่งเศส...รับรองถึงความเสมอภาคตามกฎหมายของประชาชนโดยไม่แบ่งแยกแหล่งกำเนิด เชื้อชาติ หรือ ศาสนา...”

สภาแห่งรัฐฝรั่งเศสในฐานะศาลปกครองสูงสุดได้ทำหน้าที่วินิจฉัยข้อพิพาทเกี่ยวกับความเสมอภาค และได้วางแนววินิจฉัยเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคไว้ เช่น ในคดี Département du Puy-de-Dôme c/Bouchon ลงวันที่ 19 มิถุนายน 1992 สภาแห่งรัฐฝรั่งเศส ได้วินิจฉัยว่า นักเรียนของโรงเรียนที่อยู่นอกเส้นทางของรถบริการรับส่งนักเรียน มีสถานะที่แตกต่างจากนักเรียนที่โรงเรียนของคนอยู่ในเขตเส้นทางการเดินทางของรถบริการรับส่ง เมื่อพิจารณาในแง่การเข้ารับบริการสาธารณะด้านการคมนาคมขนส่งนักเรียน รัฐจึงอาจปฏิบัติต่อนักเรียนทั้งสองเขตแตกต่างกันได้ และในคดี Demoiselle BOBARD et autres ลงวันที่ 3 กรกฎาคม 1936 สภาแห่งรัฐฝรั่งเศสได้วินิจฉัยว่า หญิงมีความสามารถโดยชอบด้วยกฎหมายในงานที่ขึ้นตรงต่อราชการส่วนกลางของกระทรวงต่างๆ แต่ฝ่ายปกครองก็สามารถกำหนดคุณสมบัติที่จำเป็นสำหรับงานในตำแหน่งหน้าที่ใด ๆ ในกระทรวงได้ โดยอาจกำหนดข้อจำกัดสำหรับการรับบุคคลเข้าทำงานหรือหลักเกณฑ์การเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งเฉพาะบุคลากรหญิงได้ หากข้อจำกัดดังกล่าวเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับหน้าที่นั้นๆ ทั้งนี้ การกำหนดดังกล่าวจะต้องมีเหตุผลที่รับฟังได้ว่าจำเป็นสำหรับตำแหน่งหน้าที่นั้นๆ จริง มิได้เกิดจากเหตุผลอื่น

และสำหรับประเทศสหรัฐอเมริกา หลักความเสมอภาคในประเทศสหรัฐอเมริกา มีจุดเริ่มต้นที่ยิ่งใหญ่ย้อนไปเมื่อ 200 กว่าปีมาแล้ว ในปีค.ศ. 1776 เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม ซึ่งเป็นวันที่ชาวอเมริกันได้ออกมาสู้เพื่อความเป็นอิสระและเท่าเทียม สู้เพื่อสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ด้วยการประกาศอิสรภาพเพื่อความเป็นเอกราชไม่ขึ้นอยู่กับประเทศอังกฤษ โดยในการประกาศอิสรภาพดังกล่าวได้มีคำประกาศอิสรภาพอย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษร เราทั้งหลายเชื่อมั่นโดยปราศจากข้อสงสัยในความจริงที่ว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมาโดยเท่าเทียมกัน หลักความเสมอภาคได้รับการบัญญัติรับรองเป็นลายลักษณ์อักษร ดังปรากฏใน คำประกาศอิสรภาพ ค.ศ. 1776 รัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1789 บทแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ฉบับที่ 1-10 ค.ศ. 1791 และที่ชัดเจนที่สุดคือในบทแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ฉบับที่ 14 ค.ศ. 1868 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “รัฐจะต้องไม่...ปฏิเสธบุคคลในอันที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองอย่างเสมอภาคภายใต้กฎหมาย”

ศาลสูงสุดแห่งสหรัฐอเมริกาได้มีการพัฒนาหลักใช้ในการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค เพื่อพิจารณาว่าการกระทำของรัฐที่เป็นการเลือกปฏิบัตินั้นจะกระทำได้หรือไม่ โดยหลักดังกล่าวเรียกว่า หลัก Three-Tiered Approach ซึ่งแบ่งลำดับความเคร่งครัดในการพิจารณาออกเป็น 3 ลำดับชั้น ได้แก่ 1. การพิจารณาวินิจฉัยอย่างเคร่งครัด (Strict Scrutiny) โดยรัฐจะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่ารัฐมี “compelling interest” คือ จำต้องกระทำไปเพื่อประโยชน์แห่งการดำเนินการของรัฐที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ 2. การพิจารณาวินิจฉัยในระดับปานกลางหรือเคร่งครัดปานกลาง (Intermediate Scrutiny) โดยรัฐจะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่ารัฐมี “substantial interest” คือ มีประโยชน์อย่างแท้จริงในการกระทำเช่นนั้น และ 3. การพิจารณาวินิจฉัยบนฐานของความสมเหตุสมผล (Rational Basis Test) โดยรัฐเพียงพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่ารัฐมี “rational relationship” คือ การกระทำของรัฐจะต้องมีเหตุผลสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์อันชอบธรรมในการดำเนินงานของรัฐ เช่นตัวอย่างการปรับใช้หลักดังกล่าวแก่คดีตามที่ปรากฏรายละเอียดในบทที่ 2

ส่วนหลักความเสมอภาคในประเทศไทยนั้น ถือได้ว่าเป็นเรื่องใหม่ที่คนไทยยังไม่มีความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวเท่าไรนัก อาจกล่าวได้ว่าไม่ปรากฏหลักความเสมอภาคก่อนมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ หลักความเสมอภาคเริ่มปรากฏให้เห็นภายหลังมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแล้ว แต่ก็ก็เป็นเพียงการปรากฏให้เห็นเป็นลายลักษณ์อักษรในรัฐธรรมนูญ โดยไม่มีการบังคับใช้ได้จริง สำหรับการวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครองเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคในประเทศไทยก่อนมีการจัดตั้งศาลปกครองนั้น การวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครองเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคจะได้รับการวินิจฉัยโดยศาลยุติธรรมและคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ และเมื่อมีการจัดตั้งศาลปกครองแล้ว การวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครองเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค จึงอยู่ในอำนาจการพิจารณาพิพากษาของศาลปกครอง

จากที่ได้ศึกษาแนวคำวินิจฉัยของศาลปกครองเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคจากตัวอย่างคดีทั้ง 7 นั้น สามารถสรุปได้ว่า คำวินิจฉัยของศาลปกครองเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคในคดีพิพาทเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎที่เป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม คดีพิพาทเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎย้อนหลัง คดีพิพาทเกี่ยวกับการออกคำสั่งไม่อนุญาตให้คนต่างด้าวเข้ามามีถิ่นที่อยู่เพื่อการลงทุนเป็นกรณีพิเศษ คดีพิพาทเกี่ยวกับการบรรจุเข้ารับราชการ คดีพิพาทเกี่ยวกับการรื้อถอนอาคาร คดีพิพาทเกี่ยวกับการกระทำละเมิด และคดีพิพาทเกี่ยวกับการกำหนดค่าทดแทนเวนคืน มีทั้งกรณีที่ไม่ได้นำหลักความเสมอภาคมาปรับใช้แก่คดี และกรณีที่มีการนำหลักความเสมอภาคมาปรับใช้แก่คดี

สำหรับกรณีที่ไม่ได้นำหลักความเสมอภาคมาปรับใช้แก่คดีนั้น อาจเป็นเพราะมีการเลือกพิจารณาในแง่มุมมองอื่น หรืออาจเป็นเพราะไม่มีความจำเป็นต้องนำหลักความเสมอภาคมาปรับใช้แก่คดี เช่น ได้วินิจฉัยไปตามตัวบทกฎหมายในเรื่องนั้นๆ แล้ว หรืออาจเป็นเพราะมีความคุ้นเคยในการนำหลักอื่นมาปรับใช้แก่คดีมากกว่า เช่น หลักความได้สัดส่วน

และสำหรับกรณีที่มีการนำหลักความเสมอภาคมาปรับใช้แก่คดีนั้น เมื่อศึกษาในภาพรวมแล้วพบว่า มีการอธิบายหรือวิเคราะห์ทฤษฎีหรือหลักเรื่องความเสมอภาคที่แตกต่างกันไป ในบางคดีมีการนำหลักความเสมอภาคมาปรับใช้แก่คดีทั้งในชั้นพิจารณาของศาลปกครองชั้นต้นและในชั้นพิจารณาของศาลปกครองสูงสุด แต่ผลการวินิจฉัยที่ได้ก็แตกต่างกันออกไป หรือในบางคดีก็ได้มีการตีความการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมที่ไม่สอดคล้องกับทฤษฎีหรือหลักเรื่องความเสมอภาค ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการใช้กฎหมายได้

ดังนั้น อาจกล่าวสรุปได้ว่า แม้หลักความเสมอภาคจะมีค่าเป็นถึงหลักกฎหมายทั่วไป (“general principle of law”) และมีความเป็นสากล (“universal”) แต่จากแนวคำวินิจฉัยของศาลปกครองเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคที่ได้ศึกษานั้น สะท้อนให้เห็นว่าศาลปกครองได้ปรับใช้และตีหลักความเสมอภาคที่แตกต่างกัน

5.2 ข้อเสนอแนะ

สำหรับข้อเสนอแนะที่นำมาเสนอเพื่อเป็นแนวทางให้การวินิจฉัยคดีของศาลปกครองเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคมีการปรับใช้และตีความหลักความเสมอภาคที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันยิ่งขึ้นนั้น ผู้เขียนขอเสนอ 2 แนวทางหลักๆ ด้วยกัน ได้แก่ 1. ดำเนินการยกระดับมาตรฐานการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค โดยพัฒนาแนวปฏิบัติในการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค และพัฒนาศักยภาพในการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค 2. นำหลักกฎหมายเปรียบเทียบมาสนับสนุนการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค ซึ่งมีรายละเอียดของข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.2.1 ดำเนินการยกระดับมาตรฐานการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค

ศาลปกครองได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์ศาลปกครอง พ.ศ. 2548 – 2551 ขึ้นเพื่อใช้เป็นกรอบทิศทางในการดำเนินงาน มุ่งเน้นให้ศาลปกครองเป็น “สถาบันหลักของประเทศที่ใช้อำนาจตุลาการเพื่อสร้างสมดุลระหว่างการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและการดำเนินงานของรัฐเพื่อประโยชน์สาธารณะ” ในการนี้ ผู้เขียนจึงขออนุญาตนายยุทธศาสตร์ศาลปกครองมาเป็นกรอบทิศทางในการกำหนดข้อเสนอแนะ โดยเฉพาะขออนุญาตนายยุทธศาสตร์ที่ 2 “การยกระดับมาตรฐานการดำเนินการพิจารณาพิพากษาคดีปกครอง” มาเป็นแม่แบบแก่การวางข้อเสนอแนะในการดำเนินการยกระดับมาตรฐานการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค โดยผู้เขียนเห็นว่า การดำเนินการยกระดับมาตรฐานการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค ซึ่งจะช่วยลดปัญหาการปรับใช้และตีความหลักความเสมอภาคที่แตกต่างกัน ทำให้การวินิจฉัยคดีของศาลปกครองเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคมีการปรับใช้และตีความหลักความเสมอภาคที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันยิ่งขึ้นนั้น อาจทำได้ด้วยการพัฒนาแนวปฏิบัติในการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค และการพัฒนาศักยภาพในการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค ดังนี้

1) พัฒนาแนวปฏิบัติในการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค

สำหรับการพัฒนาแนวปฏิบัติในการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคเพื่อยกระดับมาตรฐานการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค อันจะทำให้การวินิจฉัยคดีของศาลปกครองเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคมีการปรับใช้และตีความหลักความเสมอภาคที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันยิ่งขึ้นนั้น ผู้เขียนเห็นว่าอาจทำได้ด้วยการกำหนดรูปแบบให้แก่การวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค ดังนี้

กำหนดรูปแบบ

การกำหนดรูปแบบให้แก่การวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค เช่น กำหนดเป็นแนวทางไว้ว่า “ในการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค หากคดีที่พิพาทมีการยกเรื่องหลักความเสมอภาคหรือเรื่องการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมขึ้นเป็นข้อต่อสู้ และประเด็นดังกล่าวเป็นประเด็นสำคัญต่อการวินิจฉัยชี้ขาดคดี ให้พิจารณานำหลักความเสมอภาคไปปรับใช้แก่คดี และให้พิจารณานำรูปแบบที่กำหนดมาพร้อมนี้ไปใช้เทียบเคียงเป็นแนวทางในการจัดทำคำวินิจฉัยคดี” ผู้เขียนเห็นว่า การมีแนวทางเช่นนี้ อาจทำให้มีการพิจารณานำหลักความเสมอภาคมาปรับใช้แก่คดีพิพาทเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคมากขึ้น ลดการมองข้ามหรือไม่นำหลักความเสมอภาคมาปรับใช้แก่คดี และสร้างความมั่นใจให้กับตุลาการ

ในการนำหลักความเสมอภาคมาปรับใช้แก่การวินิจฉัยคดี โดยไม่ต้องแสวงหาหลักกฎหมายอื่น มาปรับใช้แก่คดีพิพาทเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค ซึ่งก็อาจทำให้ศาลสามารถพิพากษาคดี ได้รวดเร็วยิ่งขึ้นด้วย แต่ทั้งนี้ก็เป็นดุลพินิจโดยอิสระของศาลที่จะพิจารณานำหลักความเสมอภาค มาปรับใช้แก่คดีหรือไม่ก็ได้ ส่วนรูปแบบที่กำหนดนั้น อาจทำได้โดยพิจารณาคำพิพากษา ที่มีรูปแบบการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคที่มีความสมบูรณ์มาเป็นต้นแบบสำหรับ ใช้เทียบเคียงในการจัดทำคำวินิจฉัย ซึ่งจะเป็นตัวช่วยกำหนดแนวทางในการกำหนดประเด็น วินิจฉัยคดี การวางหลักกฎหมาย การวิเคราะห์ และการสรุปผลการวินิจฉัยคดี ส่งผลให้การ วินิจฉัยคดีเป็นระบบขึ้น และอาจช่วยลดข้อผิดพลาดต่างๆ ในการวินิจฉัยคดีได้ ดังเช่นที่ปรากฏ ปัญหาการตีความหรือบังคับใช้หลักความเสมอภาคที่ไม่สอดคล้องกับทฤษฎีหรือหลักเรื่องความ เสมอภาคในคดีพิพาทเกี่ยวกับการรื้อถอนอาคาร ที่มีประเด็นปัญหาว่าเป็นคดีพิพาทเกี่ยวกับ คำสั่งที่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม หรือเป็นคดีพิพาทเกี่ยวกับการที่เจ้าหน้าที่ ละเลยต่อหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ เป็นต้น

ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่า หากมีการกำหนดรูปแบบให้แก่การวินิจฉัยคดี เกี่ยวกับหลักความเสมอภาคแล้ว ก็จะก่อให้เกิดการพัฒนาแนวปฏิบัติในการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับ หลักความเสมอภาค อันเป็นหนึ่งในแนวทางการยกระดับมาตรฐานการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลัก ความเสมอภาคที่น่าจะช่วยลดปัญหาการปรับใช้และตีความหลักความเสมอภาคที่แตกต่างกัน และอาจทำให้การวินิจฉัยคดีของศาลปกครองเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคมีการปรับใช้และตี ความหลักความเสมอภาคที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันยิ่งขึ้นได้บ้าง

2) พัฒนาศักยภาพในการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค

สำหรับการพัฒนาศักยภาพในการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค อันเป็นอีกหนึ่งแนวทางในการยกระดับมาตรฐานการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค เพื่อให้การวินิจฉัยคดีของศาลปกครองเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคมีการปรับใช้และตีความ หลักความเสมอภาคที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันยิ่งขึ้นนั้น ผู้เขียนเห็นว่าอาจทำได้โดย การเพิ่มองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักความเสมอภาค

การเพิ่มองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักความเสมอภาคนั้น ผู้เขียนเห็นว่า จะต้อง ดำเนินการเพิ่มองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักความเสมอภาคให้ทั้งแก่ตุลาการศาลปกครองและ พนักงานคดีปกครอง เพื่อให้ตุลาการผู้ทำหน้าที่วินิจฉัยคดีได้นำองค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนา ศักยภาพในการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค รวมทั้งพนักงานคดีปกครองก็จะได้นำ องค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาศักยภาพในการทำหน้าที่สนับสนุนการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความ เสมอภาคให้แก่ตุลาการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการเพิ่มองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักความเสมอภาคดังกล่าว สำนักงานศาลปกครองซึ่งมีหน้าที่สนับสนุนงานให้แก่ศาลปกครองได้จัดฝึกอบรมให้แก่ตุลาการศาลปกครองและพนักงานคดีปกครองอยู่เป็นประจำ แต่จากประสบการณ์ของผู้เขียนในการเข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรพนักงานคดีปกครองระดับต้น และหลักสูตรพนักงานคดีปกครองระดับกลาง ซึ่งจัดขึ้นโดยสำนักงานศาลปกครองนั้น พบว่าหลักสูตรในการฝึกอบรมมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับหลักความเสมอภาคน้อยมาก และจากการสำรวจโครงการจัดฝึกอบรมสำหรับตุลาการ ก็พบว่าหลักความเสมอภาคได้รับการแทรกเนื้อหาไว้เป็นหัวข้อย่อยภายใต้หัวข้อการฝึกอบรมเรื่องสิทธิเสรีภาพ สะท้อนให้เห็นว่าการให้องค์ความรู้เกี่ยวกับหลักความเสมอภาคยังไม่ได้รับการให้ความสำคัญเท่าไรนัก

หลักความเสมอภาคซึ่งครอบคลุมไปถึงเรื่องการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม อันเป็นการขัดต่อหลักความเสมอภาคนั้น แม้จะมีค่าเป็นถึงหลักกฎหมายทั่วไปและมีความเป็นสากล แต่ก็ถือได้ว่าเป็นเรื่องใหม่สำหรับสังคมไทย ทั้งต่อประชาชนเอง ต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือแม้แต่ต่อศาล ผู้เขียนเห็นว่า หากมีการจัดฝึกอบรมเพิ่มองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักความเสมอภาคที่เน้นหนักในเนื้อหาและเน้นย้ำถึงความสำคัญของหลักความเสมอภาคแล้ว ก็น่าที่จะทำให้ทั้งตุลาการผู้ทำหน้าที่วินิจฉัยคดีและพนักงานคดีปกครองผู้ทำหน้าที่สนับสนุนการวินิจฉัยคดีมีองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักความเสมอภาคมากขึ้น ก่อให้เกิดความมั่นใจในการนำหลักความเสมอภาคมาปรับใช้แก่คดี (เท่าๆ กับความมั่นใจในการนำหลักสิทธิเสรีภาพ หลักความได้สัดส่วน หรือหลักอื่นๆ มาปรับใช้แก่คดี) และก่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคมากขึ้น

ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่า หากมีการเพิ่มองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักความเสมอภาคแล้ว ก็จะก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพในการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค อันเป็นอีกหนึ่งแนวทางในการยกระดับมาตรฐานการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคที่น่าจะช่วยลดปัญหาการปรับใช้และตีความหลักความเสมอภาคที่แตกต่างกัน และอาจทำให้การวินิจฉัยคดีของศาลปกครองเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคมีการปรับใช้และตีความหลักความเสมอภาคที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันยิ่งขึ้นได้บ้าง

สรุป ข้อเสนอแนะแนวทางแรกเพื่อให้การวินิจฉัยคดีของศาลปกครองเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคมีการปรับใช้และตีความหลักความเสมอภาคที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันยิ่งขึ้นนั้น ผู้เขียนได้เสนอให้มีการดำเนินการยกระดับมาตรฐานการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค โดยการพัฒนาแนวปฏิบัติในการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค ด้วยการกำหนดรูปแบบให้แก่การวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค และโดยการพัฒนาศักยภาพในการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค ด้วยการเพิ่มองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักความเสมอภาค

5.2.2 นำวิธีศึกษาค้นคว้ากฎหมายเปรียบเทียบมาสสนับสนุนการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค

Prof. Gutteridge แห่งมหาวิทยาลัย Cambridge ได้อธิบายว่า วลีของคำว่า “กฎหมายเปรียบเทียบ” หรือ “comparative law” นั้น หมายความว่า “วิธีการศึกษาค้นคว้า” (method of study and research) จากการเปรียบเทียบกฎหมายของต่างประเทศ¹ ซึ่งการศึกษากฎหมายเปรียบเทียบนี้รวมไปถึงการศึกษาเปรียบเทียบคำพิพากษาของศาลในต่างประเทศด้วย ปัจจุบันศาลได้นำกฎหมายเปรียบเทียบมาสสนับสนุนการวินิจฉัยคดีมากขึ้นเรื่อย ๆ² กฎหมายเปรียบเทียบจึงไม่เป็นแต่เพียงวิธีการศึกษาค้นคว้ากฎหมายอีกต่อไป แต่กฎหมายเปรียบเทียบจึงเป็นเสมือนเครื่องมือของศาล (courts' equipment)³ ที่สามารถนำมาใช้สนับสนุนการวินิจฉัยคดีได้อีกด้วย ในการนำกฎหมายเปรียบเทียบมาใช้ ศาลสามารถนำมาใช้ได้อย่างน้อย 2 วิธีด้วยกัน ได้แก่ ศึกษาเปรียบเทียบเพื่อให้เหตุผล (justify) แก่การวินิจฉัยคดี และศึกษาเปรียบเทียบเพื่อหา (find) แนวทางในการวินิจฉัยคดี⁴ ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่า การนำหลักกฎหมายเปรียบเทียบมาสสนับสนุนการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค ซึ่งจะช่วยลดปัญหาการปรับใช้และตีความหลักความเสมอภาคที่แตกต่างกัน ทำให้การวินิจฉัยคดีของศาลปกครองเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคมีการปรับใช้และตีความหลักความเสมอภาคที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันยิ่งขึ้นนั้น อาจทำได้ด้วยการศึกษาเปรียบเทียบคำพิพากษาของศาลในต่างประเทศเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค โดยศึกษาเปรียบเทียบเพื่อให้เหตุผลแก่การวินิจฉัยคดี และศึกษาเปรียบเทียบเพื่อหาแนวทางในการวินิจฉัยคดี ดังนี้

ศึกษาเปรียบเทียบเพื่อให้เหตุผลแก่การวินิจฉัยคดี

การนำหลักกฎหมายเปรียบเทียบมาใช้สนับสนุนการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคด้วยการศึกษาเปรียบเทียบคำพิพากษาของศาลในต่างประเทศเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคนั้น สามารถนำมาใช้สนับสนุนการวินิจฉัยคดีได้ตั้งแต่การศึกษาเปรียบเทียบเพื่อให้เหตุผลแก่การวินิจฉัยคดี และเนื่องจากหลักความเสมอภาคเป็นหลักกฎหมายทั่วไป และมีความเป็นสากล จึงสามารถศึกษาเปรียบเทียบการอธิบายหรือวิเคราะห์ทฤษฎีหรือหลัก

¹ Edward D. Re, “Comparative Law Courses in the Law School Curriculum,” the American Journal of Comparative Law, 39 (1991): 236.

² T. Koopmans, “Comparative law and the court,” International and comparative law quarterly, 45 (July 1996): 549.

³ Ibid. p 549.

⁴ Ibid. p 550.

เรื่องความเสมอภาคจากคำพิพากษาของศาลในต่างประเทศได้ไม่ยากนัก และผู้เขียนเห็นว่าการเปรียบเทียบนี้จะช่วยแก้ปัญหาการตีความและการบังคับใช้หลักความเสมอภาคที่อาจจะยังไม่สอดคล้องกับหลักความเสมอภาคในความหมายสากลได้เป็นอย่างดี ทำให้การวินิจฉัยคดีของศาลปกครองเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคมีการปรับใช้และตีความหลักความเสมอภาคที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันยิ่งขึ้นและมีความเป็นสากลทัดเทียมนานาประเทศ

ศึกษาเปรียบเทียบเพื่อหาแนวทางในการวินิจฉัยคดี

นอกจากจะศึกษาเปรียบเทียบเพื่อให้เหตุผลในการวินิจฉัยคดีแล้ว ยังสามารถศึกษาเปรียบเทียบเพื่อหาแนวทางในการวินิจฉัยคดีได้อีกด้วย เช่น กรณีที่ศาลจะต้องวินิจฉัยคดีพิพาทเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค ซึ่งคดีที่พิพาทนั้นมีประเด็นปัญหาที่เป็นเรื่องใหม่สำหรับศาล และไม่แน่ใจว่าควรจะไปวินิจฉัยไปในแนวทางใด ก็อาจใช้วิธีศึกษาเปรียบเทียบคำพิพากษาของศาลในต่างประเทศเพื่อหาแนวทางในการวินิจฉัยคดีนั้นได้ เพราะประเด็นปัญหาในคดีพิพาทที่ปรากฏต่อศาลนั้นอาจเป็นประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วในต่างประเทศ และอาจมีบางประเทศที่ศาลได้มีแนวทางในการวินิจฉัยคดีนั้นแล้ว⁵

ตัวอย่างเช่น คดีพิพาทเกี่ยวกับการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมอันเนื่องมาจากสภาพทางกาย (discrimination based on physical disability) หากศึกษาค้นคว้าคำพิพากษาของศาลสหรัฐจะพบว่า แนวคำวินิจฉัยมักจะออกมาในแนวทางที่ให้การคุ้มครองผู้พิการอยู่มาก ศาลได้วางหลักไว้ว่า โดยหลักแล้วการเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องสภาพทางกายจะกระทำมิได้ แต่ก็มีข้อยกเว้นอยู่ว่าการเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องสภาพทางกายจะกระทำมิได้ต่อเมื่อ รัฐสามารถพิสูจน์ได้ว่ามี "compelling interest" กล่าวคือ การเลือกปฏิบัตินั้นจำต้องกระทำไปเพื่อประโยชน์แห่งการดำเนินการของรัฐที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ศาลก็จะวินิจฉัยว่าการกระทำนั้นชอบแล้ว ไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม ดังนั้น หากรัฐสามารถพิสูจน์ได้ตามข้อยกเว้น การเลือกปฏิบัตินั้นยอมทำได้ ไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม ในทางกลับกัน หากรัฐไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่ามี "compelling interest" การเลือกปฏิบัตินั้นจะกระทำไม่ได้ และถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม หรือกรณีที่มีการปฏิเสธไม่รับผู้พิการเข้าทำงาน ด้วยเหตุที่ลักษณะการทำงานนั้นอาจเป็นอันตรายต่อผู้พิการเอง ศาลสูงแห่งสหรัฐก็ได้วินิจฉัยไว้แล้วในคดี *Chevron v. Echazabal*⁶ ว่า ไม่ขัดต่อพระราชบัญญัติ The Americans with Disabilities Act (1990) และไม่เป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมอันขัดต่อหลักความเสมอภาค เป็นต้น

⁵ Rodolfo Sacco, "Legal Formants: A Dynamic Approach to Comparative Law," *The American Journal of Comparative Law*, 39 (1991): 5.

⁶ แหล่งที่มา: <http://supct.law.cornell.edu/supct/search/display.html>

อนึ่ง การศึกษาเปรียบเทียบเพื่อหาแนวทางในการวินิจฉัยคดีนั้น ควรศึกษาเปรียบเทียบจากหลายๆ ประเทศ เพื่อให้ได้แนวบรรทัดฐานในการวินิจฉัยคดีอย่างแท้จริง และจะต้องคำนึงถึงบริบทต่างๆ ในประเทศประกอบด้วย เช่น ปัจจุบันศาลในต่างประเทศได้นำหลักความเสมอภาคไปปรับใช้เพื่อรับรองสิทธิของหญิงในการทำแท้ง หรือรับรองสิทธิของบุคคลเพศเดียวกันในการจดทะเบียนสมรส ซึ่งแนวทางในการวินิจฉัยคดีดังกล่าวอาจยังไกลเกินไป หรือเร็วเกินไปที่จะนำมาเปรียบเทียบเพื่อเป็นแนวทางในการวินิจฉัยคดีสำหรับประเทศไทย

สรุป เพื่อให้การวินิจฉัยคดีของศาลปกครองเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคมีการปรับใช้และตีความหลักความเสมอภาคที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันยิ่งขึ้นนั้น แนวทางแรก ผู้เขียนได้เสนอให้มีการดำเนินการยกระดับมาตรฐานการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค โดยการพัฒนาแนวปฏิบัติในการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค ด้วยการกำหนดรูปแบบให้แก่การวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค และโดยการพัฒนาศักยภาพในการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค ด้วยการเพิ่มองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักความเสมอภาค และแนวทางที่สอง ผู้เขียนได้เสนอให้มีการนำหลักกฎหมายเปรียบเทียบมาใช้สนับสนุนการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค โดยการศึกษาเปรียบเทียบคำพิพากษาของศาลในต่างประเทศเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค